

Грабовий Владислав Володимирович

Юрист ДФС України

kxenon7@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПРИВАТИЗАЦІЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ (1993–1998 рр.)

В статті проведена реконструкція процесу приватизації власності в Україні, виконано аналіз змісту прийнятих нормативно-правових актів, показана наявність в них положень, які повинні були забезпечити проведення цього процесу, зберегти спеціалізацію підприємств, надати права на участь в приватизації пенсіонерам, інвалідам та іншим особам, які працювали на таких підприємствах. Показано застосування декретної форми нормативно-правових актів, які використовувались з метою протидії кризовим процесам, що охопили у той історичний період економіку України.

Ключові слова: правове регулювання, приватизація, нормативно-правовий акт, декрет, закон, власність.

Grabovyy V.V. PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION OF THE PROCESS OF PRIVATIZATION OF PROPERTY IN UKRAINE (1993–1998)

In the article the reconstruction of the process of property privatization in Ukraine was carried out, the analysis of the content of the adopted legal acts was carried out, it was shown that there were provisions in them that were supposed to ensure the implementation of this process, to preserve the specialization of enterprises, to grant pensioners, who worked at such enterprises. The use of maternity form of normative legal acts, which were used to counteract the crisis processes that enveloped the economy of Ukraine in that historical period, was shown.

Keywords: legal regulation, privatization, normative legal act, decree, law, property.

Постановка проблеми. Демократичні перетворення і становлення відповідних суспільних інститутів в Україні тісно пов'язані з ринковими реформами в економіці. Перехід до ринкових методів господарювання передбачає докорінну перебудову правового забезпечення використання власності та процесу її роздержавлення. Складність цього процесу вимагала прийняття значної кількості нормативно-правових актів, які забезпечували ефективне та якісне регулювання, а також охорону таких об'єктів. Одночасно з цим, проведення приватизації зумовлює необхідність у захисті інтересів держави, а також інших учасників приватизації. Найважливішим напрямленнями створення ринкової економіки України в 90-х рр. минулого століття було проведення процесу роздержавлення, приватизації і розвитку конкуренції. Суспільно-політична ситуація, яка склалася у сфері приватизації в період 1993–1998 рр., характеризується невиконанням запланованих її обсягів, збереженням високого рівня монополізації економіки, недосконалістю правової бази, непроведенням якісної достовірної оцінки державного майна тощо. Виходячи з цього, правове регулювання процесу приватизації у період 1993–1998 рр. потребує свого більш детального розгляду, аналізу прийнятих нормативно-правових актів та їх систематизації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Показує, що приватизація та її правове регулювання майже чверть століття є об'єктами дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. У більшості наукових робіт розглядалися питання стосовно правового статусу об'єктів приватизації, методів оцінки державного майна, форм власності, правових підходів до оцінки її ефективності. При цьому малодослідженими залишаються проблеми правового регулювання перетворення відносин держави і підприємств як на етапі приватизації, так і в постприватизаційний період. Певні аспекти даної проблеми розглядалися у роботах П. П. Андрушка, В. І. Антипова, Ю. В. Бауліна, П. А. Вороб'я, В. К. Гришука, В. В. Голіни, Н. О. Гуторової, О. М. Джужи, О. О. Дудорова, А. П. Закалюка, М. І. Камлика, О. Г. Кальмана, М. Й. Коржанського, О. М. Литвака, М. І. Мельника, П. П. Михайленка, А. А. Музики, В. О. Навроцького, Р. С. Орловського, В. М. Поповича, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, В. І. Шакуна та ін. Зазначені наукові розробки містять розробки теоретичних положень, аналізу засобів проведення приватизації, але єдиної історичної картини правового регулювання цих процесів не було створено. Фрагментарно дані питання знайшли відображення в роботах Р. Ю. Бикова, який розглядав правові механізми управління державним майном в Україні, П. І. Заруби стосовно кримінальної відповідальності за

злочини у сфері приватизації, Ю. В. Алданова стосовно приватизації державного майна як спеціальної підстави набуття права власності.

Формування цілей статті. Метою дослідження є реконструкція сценарію правового регулювання проведення приватизації державних підприємств у період 1993–1998 рр.

Виклад основного матеріалу. Необхідно розпочати з того, що нормативно-правові акти, які видавались протягом 1993–1998 рр., відрізнялись за своїм рівнем ієрархії, формою викладення матеріалу та структурою, в яких регламентувались питання приватизації та роздержавлення. Як вказував П. Х. Кучерявенко, роздержавлення у широкому розумінні означає розширення самостійності підприємств та організацій, відхід держави від оперативного господарського керівництва ними та зміну форм та методів господарювання [1, с. 104].

Процес приватизації починався в складних соціально-економічних умовах для країни: зовнішньоекономічні зв'язки української економіки з республіками колишнього СРСР в багатьох випадках були зруйновані, спостерігався спад виробництва, збільшувався дефіцит фінансових ресурсів підприємств реального сектора економіки. Одночасно з цим, скорочувалися обсяги інвестицій в основний капітал, поглиблювалися структурні диспропорції, спостерігалися процеси зубожіння населення та ін. Одним із шляхів виходу з кризи тодішнє керівництво країни бачило у проведенні приватизації шляхом відчуження майна, що знаходиться в державній власності, на користь фізичних та юридичних осіб. У кінцевому результаті зазначених процесів у власності держави повинно було залишитися лише майно, необхідне для виконання державою своїх функцій, а у комунальній власності – майно, необхідне для забезпечення функціонування відповідних органів місцевого самоврядування та територіальних громад.

Вчені та державні діячі пропонували різні сценарії проведення приватизації та роздержавлення підприємств. Так, наголошуючи на важливість приватизації для економіки, В. В. Засанський запропонував розробити генеральну програму – "Конституцію приватизації", до змісту якої входили основні принципи, на основі яких повинна була здійснюватися приватизація в усіх регіонах і областях України [2, с. 166].

На першому етапі практичного проведення приватизації була використана форма нормативно-правового акту у вигляді Декрету, яка раніше використовувалась в часи визвольних змагань та в період Великої Французької революції. За проведеними розрахунками в Україні було видано 83 декрети, з яких 25 досі діють і мають фактичний статус законів, зміни до яких вносяться парламентом у режимі, аналогічному внесенню змін до законів. Право Кабінету Міністрів України видавати декрети було надано відповідно до Закону України від 18.11.1992 р. «Про тимчасове зупинення повноважень Верховної Ради України, передбачених пунктом 13 статті 97 Конституції України, і повноважень Президента України, передбачених пунктом 7-4 статті 114-5 Конституції України». До цього акту 19.12.1992 р. були внесені зміни, згідно з якими він отримав назву «Про тимчасове делегування Кабінету Міністрів України повноважень видавати декрети в сфері законодавчого регулювання». Відповідно до документу, Кабінету Міністрів України було надано право тимчасово, строком до 21 травня 1993 р. видавати декрети в сфері законодавчого регулювання з питань щодо відносин власності, підприємницької діяльності та ін.

З метою встановлення порядку використання майнових об'єктів 11.01.1993 р. Кабінет Міністрів України прийняв Декрет «Про впорядкування використання адміністративних будинків і нежитлих приміщень, що перебувають у державній власності». Однією з причин прийняття цього нормативно-правового акта була необхідність забезпечення діяльності дипломатичних представництв і консульств іноземних держав, які почали відкриватися в Україні після отримання нею незалежності. Тому, згідно з п. 1, Кабінету Міністрів України надавалось право приймати рішення про розміщення дипломатичних представництв і консульств іноземних держав в Україні в адміністративних будинках і нежитлових приміщеннях, що є у державній власності та які належать підприємствам, установам і організаціям, а також встановлювати розмір плати за користування цими будинками і приміщеннями.

Наступним нормативно-правовим актом став Декрет Кабінету Міністрів України «Про приватизацію цілісних майнових комплексів державних підприємств та їхніх структурних підрозділів, зданих в оренду» від 20 травня 1993 р., який складався з 10 пунктів. Основним завданням нормативно-правового акта було правове регулювання переходу від оренди, яка не приносила значних доходів, до приватизації державних підприємств та забезпечення умов для участі громадян України в цьому процесі. Декрет встановлював у п. 1 порогову вартість підприємств у 20 млн карбованців, які підлягають приватизації шляхом продажу належних державі акцій відкритих акціонерних товариств, заснованих державними органами приватизації та орендарями. Згідно з п. 2, встановлювався 10-денний термін прийняття рішення про створення товариства, затвердження його статуту і подачі цих документів разом з іншими необхідними матеріалами для державної реєстрації. Відповідно до п. 3, з моменту реєстрації товариства договір оренди вважався розірваним, діяльність підприємства, господарського товариства тощо, створеного на базі орендованого майна, припинялась, товариство ставало правонаступником прав і обов'язків створеного орендарем підприємства. З метою збереження фахівців на підприємстві п. 8 передбачав право членів організації орендарів на додаткове придбання акцій, що належали державі, за їх номінальною вартістю у межах 25% статутного фонду. В ситуаціях, коли в договорі оренди встановлювалось право викупу і орендар не давав згоди на приватизацію державного майна, яке знаходилось у нього в оренді,

встановлювався термін у півтора року, після якого дозволялось внести до вказаних договорів зміни і доповнення. При цьому вартість майна, що підлягала викупу, визначалася за методикою оцінки, яка діяла на момент внесення цих змін і доповнень. В умовах викупу в договорі оренди обов'язково визначалася квота використання майнових приватизаційних сертифікатів організацією орендарів. Даний Декрет виконав важливу роль у процесі переходу від оренди, яка за своєю природою мала невелику конкурентоспроможність, до масової приватизації. На думку Н. М. Тихоненка, недоліком даних нормативно-правових актів була відсутність нормативної фіксації відповідальності нових власників підприємств, санкцій за порушення умов і процедур проведення приватизації, необхідності здійснення програми заходів щодо підвищення ефективності великих підприємств після їх приватизації [3, с. 108].

З часів існування радянської України багато невирішених майнових проблем залишилось в сільському господарстві, тому 17.05.1993 р. Кабінет Міністрів України прийняв Декрет «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі». Згідно з п. 1, приватизація майна підприємств харчової промисловості, які переробляють сільськогосподарську сировину і організацій агропромислового комплексу, проводилася незалежно від вартості об'єктів приватизації шляхом перетворення їх у відкриті акціонерні товариства. Характерною рисою процесу приватизації було надання прав на пільгове придбання акцій із застосуванням приватизаційних майнових сертифікатів і власних коштів членам селянських (фермерських) господарств, працівникам колективних і державних сільськогосподарських підприємств та іншим сільськогосподарським товаровиробникам. Особливістю Декрету була та обставина, що до членів трудових колективів підприємств, що приватизуються, а також сільськогосподарських товаровиробників належали пенсіонери, особи, звільнені у зв'язку зі скороченням штатів, особи, які мають право відповідно до законодавства повернутися на попереднє місце роботи на цьому підприємстві, та інваліди. Іншою особливістю акта була фіксація в ньому права отримати 51% акцій підприємств для членів трудових колективів підприємств, сільськогосподарських товаровиробників, а також прирівняних до них осіб. Таким чином, за задумом автора даного акта, підприємства повинні були залишитися виробниками тієї продукції, яку вони виробляли до приватизації.

З метою збереження спеціалізації сільськогосподарських підприємств п. 2 встановлював, що приватизація майна радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств і організацій здійснюється шляхом перетворення їх у колективні сільськогосподарські підприємства. При цьому членам трудових колективів безоплатно передається частка державного майна, розмір якої визначається як добуток вартості майна, що припадає на одного члена колективного сільськогосподарського підприємства по області. Решта державного майна повинна була приватизуватися за приватизаційні майнові сертифікати. Право на першочергове придбання цього майна мали члени даного сільськогосподарського підприємства та зайняті у соціальній сфері на селі особи. Не реалізоване протягом шести місяців з дня початку реалізації за майнові сертифікати майно приватизується на загальних підставах згідно з чинним законодавством. В цілому, даний Декрет мав важливе значення у процесі початку приватизації в сільському господарстві, але його прийняття не принесло очікуваних результатів. Причиною такого стану, на думку В. Г. Чепіноги, була наявність на той історичний момент в Україні понад 8 тис. державних підприємств, у тому числі 2,5 тис. радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств, з яких близько 80% підлягали приватизації [4, с. 582]. Одночасно з цим, достатньо розповсюдженим явищем стали підробка документів, приховування, подача неправдивих відомостей, фактів, що мають істотне значення при вирішенні питання про приватизацію тощо, що зіграло негативну роль у створенні об'єктів приватної власності в сільському господарстві.

З метою більш ґрунтовного вирішення проблем аграрного комплексу 10.07.1996 р. був прийнятий Закон України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі», який складався з 6 розділів, 28 статей та 20482 зн. (табл. 1). Необхідність прийняття даного акта підтверджується даними А. Сальникова, який вказував, що за 1992–1995 рр. в Україні змінили організаційно-правову форму господарювання близько 28 тис. об'єктів, 85% з яких були об'єктами малої приватизації, у тому числі 52,9% — сфери торгівлі і суспільного харчування. У 1995 р. було приватизовано 13232 об'єкта групи «А» проти 6079 об'єктів у 1994 р., у тому числі підприємств торгівлі і суспільного харчування 8167 і 3257 відповідно [5, с. 205–206].

Таблиця 1.

Кількісні показники ЗУ «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі» 1996 р.

№ розділу	Назва розділу	Кількість знаків	Кількість статей	% від загального обсягу
I	Загальні положення	570	1	2,8
II	Приватизація майна підприємств, які переробляють сільськогосподарську сировину та виконують роботи і надають послуги сільськогосподарським товаровиробникам	4202	3	20,5

III	Приватизація майна радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств	6406	7	31,3
IV	Приватизація майна підприємств та організацій рибної галузі	1261	3	6,1
V	Приватизація майна переробних підприємств лісового господарства	914	2	4,5
VI	Інші питання приватизації підприємств агропромислового комплексу	6852	12	33,4

Основною ідеєю законодавчого акта було здійснення перетворення переробних підприємств, згідно зі ст. 2, у відкриті акціонерні товариства. Держава бажала зберегти профільність, технологічну єдність виробництва та цілісність майнових комплексів і технологій. Відповідно до ст. 3, працівники сільськогосподарських підприємств, до яких належать пенсіонери, особи, які мають право повернутися на попереднє місце роботи на цьому підприємстві та інваліди, мали право на пільгове придбання акцій за приватизаційні майнові сертифікати, а також за власні кошти і компенсаційні сертифікати. Держава створювала умови того, щоб передати безкоштовно 51% акцій підприємств, що приватизуються, включаючи розміщення приватизаційних майнових сертифікатів, а також власних коштів і компенсаційних сертифікатів працівників відповідних сільськогосподарських підприємств та прирівняних до них осіб через довірчі товариства, створені в колективах товаровиробників.

У ст. 4 регламентувався розподіл акцій між державними, колективними та іншими сільськогосподарськими підприємствами, який здійснювався пропорційно до об'ємів сировини. Акції, які не були викуплені на пільгових умовах протягом одного року з дня початку їх продажу, повинні були реалізуватися на загальних підставах відповідно до законодавства України, що повинно було забезпечити приплив інвестицій до сільськогосподарських підприємств. Схема об'єктів приватизації, яка регламентувалася у законодавчому акті, представлена на рис. 1.

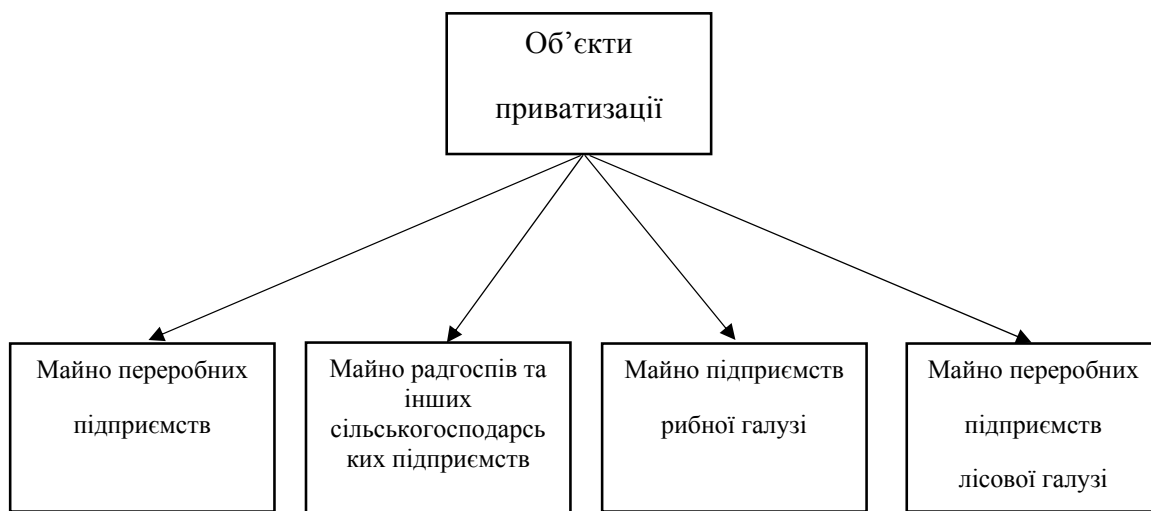

Рис. 1. Блок-схема об'єктів приватизації ЗУ «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі»

В радянський період значна частина власності аграрного сектора знаходилась у використанні радгоспів та інших державних підприємств. Правові засади приватизації їх майна регламентувались ст. 5, яка вказувала, що такі заходи здійснюються шляхом перетворення їх у колективні сільськогосподарські підприємства або у відкриті акціонерні товариства за рішенням загальних зборів або зборів уповноважених. Враховуючи ту обставину, що більшість селян не мала коштів на придбання акцій підприємств, ст. 6 регламентувала надання їм права безоплатної передачі частки державного майна (акцій) працівникам підприємства, що приватизується, розмір якої визначається як добуток вартості майна, що припадає на одного члена колективного сільськогосподарського підприємства по області на кількість працівників підприємства. Держава забезпечувала безоплатну передачу частки державного майна при перетворенні в процесі приватизації радгоспів та інших державних сільськогосподарських підприємств у колективні сільськогосподарські підприємства або у відкриті акціонерні товариства. Розподіл такого майна (акцій) між працівниками повинен був здійснюватися відповідно до трудової участі за рішенням загальних зборів або зборів уповноважених.

Розгляд змісту ст. 7 показує, що вона дублює окремі положення статей 4 та 5 з причини того, що в ній

регламентувався порядок приватизації частки державного майна, що залишилася після безоплатної його передачі та вказувалося, що така приватизація здійснюється за майнові сертифікати. В цій статті знову повторювалась наявність у працівників права на першочергове придбання такого майна. Аналогічним чином, у разі відсутності згоди загальних зборів на придбання частки майна на виплат орган приватизації приймає рішення про перетворення цього підприємства у відкрите акціонерне товариство. Важливим пунктом Закону було надання права придбання майна на пільгових умовах членам сімей трудового колективу та особам, зайнятих у соціальній сфері на селі, за приватизаційні майнові сертифікати.

Враховуючи складний характер правовідносин, пов'язаних з майном, держава надавала право перетворювати радгоспи та інші державні сільськогосподарські підприємства у колективні сільськогосподарські підприємства або відкриті акціонерні товариства за рішенням загальних зборів. Даний процес ускладнювався тією обставиною, що деякі сільськогосподарські підприємства одержували бюджетні кошти для придбання основних фондів і будівництва, тому у таких випадках Закон дозволяв передати майно, створене за їх рахунок працівникам підприємств на безоплатній основі. В реальному житті, як вказує П. І. Заруба, проведення цієї процедури супроводжувалось цілою низкою правопорушень закону: порушення строків розгляду заяви про приватизацію, необгрунтована відмова від продажу підприємства (майна, акцій), безпідставна відмова в наданні інформації про об'єкт приватизації [6, с. 12].

Незважаючи на важливість даного законодавчого акта, деякі питання проведення приватизації не знайшли відображення в його змісті. З метою їх вирішення Вищий Арбітражний суд України 18 березня 1997 р. підготував Лист «Про Закон України "Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі"». У документі містилися роз'яснення арбітражним судам стосовно тлумачення окремих норм цього закону. Згідно з п. 2, на відміну від переліку способів приватизації, вміщеного у ст. 15 даного Закону, підприємства агропромислового комплексу можуть приватизуватись шляхом перетворення їх тільки або у колективні сільськогосподарські підприємства, або у відкриті акціонерні товариства. Іншою позицією Вищого Арбітражного Суду була заборона продажу з аукціону або за конкурсом підприємств агропромислового комплексу, у тому числі з виключним застосуванням майнових сертифікатів чи вільно конвертованої валюти. Одночасно з цим, зверталась увага судів на ту обставину, що процес приватизації майна сільськогосподарських підприємств може мати винятки стосовно підприємств зі змішаною формою власності, сума вартості майна яких є недостатньою для формування статутного фонду відкритого акціонерного товариства.

Достатньо складною проблемою, яка залишилась від радянського періоду, була наявність значної кількості об'єктів незавершеного будівництва. Виходячи з цього, у Листі вказувалося, що такі об'єкти можуть передаватись органам приватизації сільськогосподарських підприємств для завершення їх будівництва з наступним пріоритетним правом викупу працівниками цих підприємств частки державного майна у зазначених об'єктах. При цьому, документ містив вимогу стосовно виконання ст. 19 закону, в якій вказувалося, що інформація про приватизацію будь-якого об'єкта повинна оприлюднюватись та містити умови його продажу. У випадку, якщо потенційний покупець добував об'єкт, він набуває пріоритетного права викупу частки державного майна у ньому.

Іншим роз'ясненням, яке містилось у Листі, була заборона приватизації, згідно з п. 7, наявних у державних підприємств агропромислового комплексу об'єктів соціально-побутового призначення, інженерних мереж та споруд комунального господарства, у тому числі і побудованих за кошти фонду соціального розвитку. Такі об'єкти за згодою власників підприємств повинні були передаватись органами приватизації у комунальну власність, а заклади фізкультурно-спортивного призначення – сільським спортивним товариствам.

Незважаючи на позитивний характер даних нормативно-правових актів, на думку Р. Ю. Бикова, прискорений темп приватизації та перепрофільовання значної кількості об'єктів сприяли процесу порушення господарських зв'язків, падінню виконавчої та договірної дисципліни, послабленню контролю за реалізацією прийнятих рішень і разом з тим керованості народного господарства [7, с. 10].

Наступним нормативно-правовим актом, який регламентував питання передачі власності, був Закон України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», прийнятий 3 березня 1998 р., що складався з 8 статей. В Законі визначались основні засади передачі об'єктів права державної власності у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст або у їх спільну власність, а також об'єктів права комунальної власності у державну. Прийняття даного законодавчого акту було пов'язане з тією обставиною, що після розпаду СРСР значна кількість об'єктів, які забезпечували життєдіяльність міст, населених пунктів, знаходилась у державній власності, а експлуатація таких об'єктів органами місцевого самоврядування не мала правової бази. У той історичний період 21 травня 1997 р. вступив в дію Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», який дозволяв фінансувати лише ті об'єкти, які знаходились у комунальній власності, тому витрати коштів на об'єкти державної власності відносилися до нецільових. На додаток до цього, у ст. 28 Закону України «Про місцеве самоврядування» вказувалося, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить здійснення фінансування видатків з місцевого бюджету на об'єкти, які знаходяться в їх власності.

Згідно зі ст. 2 визначалися об'єкти передачі, до яких належали: цілісні майнові комплекси підприємств, установ, організацій, їх структурні підрозділи, нерухоме майно, інше окреме індивідуально визначене майно підприємств, акції (частки, паї), що належать державі або суб'єктам права комунальної власності у майні господарських товариств. В свою чергу, п. 2 ст. 4 вказував на необхідність наявності згоди відповідних сільських, селищних, міських рад на передачу об'єктів з державної у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст, а у спільну власність територіальних громад сіл, селищ, міст – за наявності згоди районних і обласних рад. Процес передачі об'єктів, згідно зі ст. 6, потребував створення комісії з питань передачі об'єктів, яка проводила передачу об'єктів у державну власність, а в деяких випадках такі комісії створювались органами місцевого самоврядування. Закон встановлював умови передачі таких об'єктів (ст. 7), яка здійснювалася наступним шляхом: а) безоплатно; б) разом з усіма їх активами і пасивами, лімітами, фондами, планами фінансово-господарської діяльності; в) об'єкти житлового фонду з майном підприємств, які їх обслуговували; г) обов'язкове оформлення акту приймання-передачі об'єктів.

Висновки. За результатами проведеної роботи можна зробити наступні висновки.

1. Характерною рисою цього історичного періоду було використання у процесі приватизації декретної форми нормативно-правових актів, яка не потребувала свого затвердження Верховною Радою, а її виконання покладалося на Кабінет Міністрів, органи держуправління та місцевого самоврядування.

2. Прийняті нормативно-правові акти були направлені на створення в Україні приватної власності шляхом роздержавлення та приватизації підприємств, організацій, установ з встановленням порогової вартості приватизації у 20 млн карбованців та широким використанням майнових сертифікатів.

3. Загальною тенденцією цього історичного періоду було прийняття нормативно-правових актів, направлених на приватизацію об'єктів аграрного комплексу шляхом створення пільгових умов для товаровиробників, збереження спеціалізації цих підприємств та надання пільг особам, які раніше працювали на таких підприємствах, інвалідам та пенсіонерам.

Список використаних джерел:

1. Кучерявенко П.Х., Максименко Я.А. Разгосударствление собственности в переходной экономике Украины. – Х., 1997. – 128 с.
2. Засанський В. В. Роздержавлення та приватизація – основа реформування економіки України. – Львів: Кальварія, 1996. – 176 с.
3. Тихоненко Н. М. Правове регулювання процесу приватизації як фактор розвитку системи управління державним майном в Україні // Міжрегіональна Академія управління персоналом. Наукові праці МАУП. – К., 2012. – Вип. 4(35). – с. 106–109.
4. Чепінога В. Г. Економічна теорія : підручник / В.Г. Чепінога. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 656 с.
5. Сальников А., Синельник Л., Плакида В. Концептуальные основы развития торговли в современном городе // Реформирование хозяйственных комплексов городов Украины: Сб. науч. трудов. – Донецк, 1997. – С. 205–206.
6. Заруба П. І. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері приватизації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. — К., 2007. — 23 с.
7. Биков Р. Ю. Механізми управління державним майном в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Акад. муніцип. упр. – К., 2010. – 20 с.

REFERENCES

1. Kucheriavenko, P.Kh., & Maksimenko Ia.A. (1997). *Razgosudarstvlenie sobstvennosti v perekhodnoi ekonomike Ukrainy [Denationalization of property in the transitional economy of Ukraine]*. Kharkov [in Ukrainian].
2. Zasanskyi, V.V. (1996). *Rozderzhavlennia ta pryvatyzatsiia – osnova reformuvannia ekonomiky Ukrainy [Denationalization and privatization are the basis for reforming Ukraine's economy]*. Lviv: Kalvarii [in Ukrainian].
3. Tykhoneko, N.M. (2012). *Pravove rehuliuвання protsesu pryvatyzatsii yak faktor rozvytku systemy upravlinnia derzhavnym mainom v Ukraini [Legal regulation of the privatization process as a factor in the development of a system of management of state property in Ukraine]*. *Naukovi pratsi MAUP – Scientific works of MAUP, 4 (35)*, 106-109 [in Ukrainian].
4. Chepinoha, V.H. (2011). *Ekonomichna teoriia [Economic theory]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
5. Salnikov, A., Sinelnik, L., & Plakida, V. (1997). *Kontseptualnye osnovy razvitiia trgovli v sovremenom gorode [Conceptual foundations of trade development in a modern city]*. *Reformirovanie khoziaistvennykh kompleksov gorodov Ukrainy – Reforming of economic complexes of Ukrainian cities*, 205-206 [in Ukrainian].
6. Zaruba, P.I. (2007). *Kryiminalna vidpovidalnist za zlochyny u sferi pryvatyzatsii [Criminal liability for crimes in the sphere of privatization]*. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
7. Bykov, R.Yu. (2010). *Mekhanizmy upravlinnia derzhavnym mainom v Ukraini [Mechanisms of State Property Management in Ukraine]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.03.2018

УДК 342.9

Демків Денис Миколайович
аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Тернопільського національного
економічного університету
dm.demkiv@gmail.com

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз ефективності діяльності спеціалізованих антикорупційних органів в Україні. Особливу увагу звернено на інституційну незалежність як один із шляхів підвищення ефективності протидії корупції. Автором досліджено результати діяльності антикорупційних органів з урахуванням кількісних та якісних показників. Надано пропозиції щодо вдосконалення діяльності спеціалізованих антикорупційних органів з урахуванням міжнародної практики.

Ключові слова: спеціалізовані антикорупційні органи, ефективність протидії корупції, інституційна незалежність, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

Demkiv D. N. EFFECTIVENESS OF THE SPECIALIZED ANTI-CORRUPTION BODIES' ACTIVITIES AS A PLEDGE OF ECONOMIC STABILITY OF UKRAINE

The article deals with the specialized anti-corruption bodies' effectiveness in Ukraine. Particular attention is paid to institutional independence as one of the ways to increase the effectiveness of counteraction to corruption. The independence of the relevant bodies is ensured by a proper, fair and accountable system of recruitment and recall procedures, sustainability of positions and availability of relevant instruments for achieving institutional goals. In particular, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, which carries out its independent activity, was created. The Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office – a department that carries out procedural guidance on corruption cases - was established to avoid restrictions that may arise as a result of political influence on the General Prosecutor's Office of Ukraine.

The effectiveness of a specialized anti-corruption body is difficult to assess. The author analyzes the results of the anti-corruption body's activity, taking into account quantitative (statistical data, social surveys) and qualitative indicators (expert researches). Only in such combination one can approach the objective assessment of the impact of the anti-corruption body itself on the level of corruption. At the same time, the success of anti-corruption efforts depends to a large extent on the ability of the judicial system to work independently and effectively without third party unlawful influence, especially in connection with cases involving influential individuals.

Proposals on improving the specialized anti-corruption bodies' activities including international practice are given.

Keywords: specialized anti-corruption bodies, anti-corruption effectiveness, institutional independence, National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office.

Постановка проблеми. Високий рівень корупції в Україні, передусім, у діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та державних підприємств, є негативним явищем, яке обумовлює низький рівень розвитку економіки в державі, складність у залученні іноземних інвестицій, повільні темпи інтеграції з Європейським Союзом. Корупція набула транснаціонального масштабу, створює загрозу стабільності й безпеці громадянського суспільства, руйнує етичні цінності та уявлення населення про справедливість. Аналіз ситуації з протидією та запобіганням корупції в Україні свідчить, що зазначене негативне явище на сьогодні набуло ознак системності та перетворилось на один із основних чинників, що створює реальну загрозу національній безпеці і демократичному розвитку держави.

Разом з тим, сучасний етап реформування державного управління в Україні відзначається посиленням процесів боротьби з корупцією, зокрема, в частині вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення. З огляду на зазначене, першочергової важливості набуває дослідження ефективності роботи

Випуск 4. 2018